

Demoqrafik təhlükə: qocalan, azalan, boşanan Azərbaycan

ÇIXIŞ YOLU

Son onilliklərdə Azərbaycanda əhalinin strukturunda yaşı nəslin payı artır, gənclərin payı azalır. 1991-ci ildə hər 1000 nəfərə 26,6 doğum olub, 2024-cü ildə isə 1000 nəfərə 10 doğum qeydə alınıb. Bundan əlavə, nikahların 30-40 il əvvələ müqayisədə xeyli azalması, boşanmaların isə keskin artımı heç kəsərə sərr deyil. 1991-ci illə müqayisədə 1000 nəfərə təbii artım 6 dəfə, nikah 2,2 dəfə azalıb, boşanma 1,3 dəfə artıb.

Qısası, bütün bu tendensiyalar paralel gedir- nəticədə əhali artımı azalır, ailə qurulması azalır. Burada 2 əsas səbəb var- sosial-iqtisadi faktor və mənəvi-psixoloji faktor. Lakin bu 3 tendensiyaya ayrı-ayrılıqlı baxsaq hərəsində bir faktorun payı o birindən üstün olur. Məsələn, ailə qurulmasının və uşaq doğumunun azalması əsasən sosial-iqtisadi faktorlarla bağlıdır, boşanmaların artması əsasən mənəvi-psixoloji faktorla bağlıdır.

Sosial-iqtisadi problemlər- yoxsulluq, evsizlik, işsizlik gənclərin ailə qurmasını, ailələrdə uşaq doğumunu engelleyir. Bu tendensiya milli genofondumuzu təhdid edir. Bu 2 tendensiyada mənəvi deqradasiyanın da rolü var, belə ki, so-

çalışır. Lakin belələrinin sayı sosial-maddi səbəblərdən bunu edə bilməyənlərlə müqayisədə xeyli azdır. Ən çox gəlir azlığı, yoxsulluq, işsizlik, mənzil problemi mənfi təsirini göstərir. İndi ailələr bir uşağı güclə saxlayıb boy-a-başa çatdırıbilirlər. Bir cəmiyyətin davamlı artımı üçün ailələrde orta uşaq sayı 3 olmalıdır. Fertililik əmsali, yeni ümumi nəsilvermə əmsali aşağı düşdükdə əhalinin qocalması prosesi gedir, gənc nəslin çəkisi azalır, yaşı nəslin çəkisi artır, bu isə iqtisadi aktivliyi, əmək qüvvəsinə azaldır ve dövlətin sosial yükünü artırır.

Demək olar ki, bütün ölkələrdə əhalinin artımı, çoxuşaqlığının təbliği üçün müxtəlif sosial dəstək proq-

əlavə ev və torpaq sahəsi kimi hədiyyələr təqdim olunur və s. Təəssüf ki, bizdə bunların heç biri yoxdur. Buna görə de insanlar çoxuşaqlılıqda maraqlı deyillər.

İndi Azərbaycanda çoxuşaqlılıq meyarı 6 uşaqdan başlayır, halbuki bu, optimal yanaşma deyil, çünki 6 uşaqlı ailələrə nadir hallarda rast gəlinir. Hazırkı reallıqlarda 3 uşaqlı ailə çoxuşaqlı deməkdir. Çünkü 1 uşaqlı ailə modelinə keçmişik, 2 uşaqlı ailələr bele azalıb. Dəfələrlə təklif etmişik ki, çoxuşaqlılıq meyari 3 uşaqə endirilməlidir. 3 uşaqlı ailələrə maddi və sosial yardımalar, aylıq uşaq pulu, əlavə güzəştər tətbiq edilməlidir. Bunları etməsək, demoqrafik vəziyyət yaxşılaşmaya- caq.

Evlənmələrin və uşaq doğulmasının azalması ilə yanaşı demofraik fəlakətə aparan digər tendensiya- boşanmaların ildirim sürətlə artması isə artıq başqa səbəblərle bağlıdır. Digər 2 tendensiyadan fərqli olaraq burada sosial-maddi faktorlar minimum paya malikdir, problem əsasən mənəvi-psixoloji faktorla bağlıdır. Belə ki, müasir

ramları həyata keçirilir.

sial-maddi cəhətdən yaxşı vəziyyətdə olan bəzi "mütəsirleşmiş" gənclər evlənməməyə və ya evləndikdə isə daha az uşaqə üstünlük verir, ailələri ancaq öz əyləncəsi və öz maraqları üçün yaşamağa

Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkışafı
Agentliyi

*Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın
İnkışafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə
"Gender, ailə və demoqrafiya məsələlərinin
işıqlandırılması" istiqaməti
çərçivəsində hazırlanıb*

gənclərin böyük əksriyyəti ailələri mənəvi yox maddi dəyərlər üzərində qurur, həyata da, ailəyə də maddi tərəfdən baxırlar. Boşanma səbəbləri arasında xəyanət, bir-biri üçün fədakarlıq və qayğıkeşlik etməmək, ekoistlik, öz üstünlüyünü və maraqlarını təmin etmək, psixoloji problemi olmaq və sair bu kimi xüsusiyyətlər əsas roy oynayır ki, bunların da hamısı mənəvi faktörlərdir.

Maddi çətinlikdən ailələr dağlıdır. Bütün tariximiz boyu en ağır vaxtlarda boşanma minimum seviyyədə olub. Bu gün də boşanınanların çoxunun maddi sosial vəziyyəti ağır deyil. Dünyada da, en çox boşanmalar zəngin ölkələrdə, ən az isə yoxsul ölkələrdir. Göründüyü kimi, burada əsas faktor sosial problemlər deyil, mənəvi deqradasiyadır.

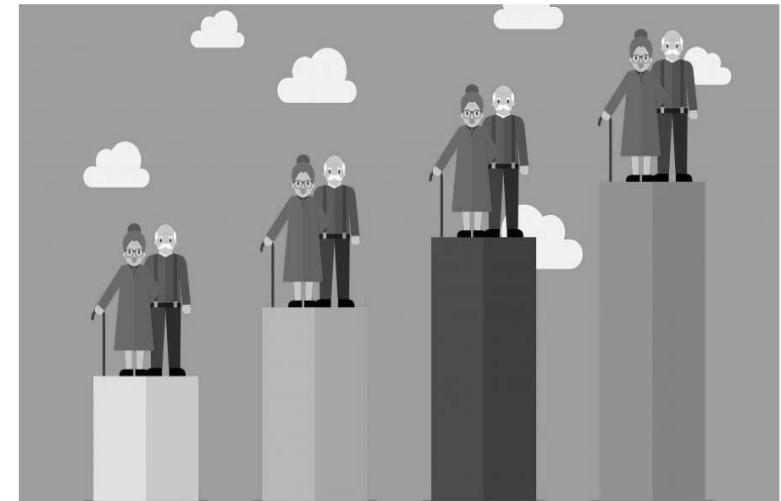
Son dövlərdə "mütəsirlik", qadın

azalıb. Bunu ailə adalandırmaq olmaz, bu sadəcə müvəqqəti birləşmişdir. Ailə tamam başqa şeydir və müqəddəs bir ocaqdır. Gənclər bunu yox, ailə dəyərlərimizin əleyhinə təbliğat aparan qüvvələr bu günün vəziyyətin yaranmasına səbəb olublar.

Ona görə də, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması və mənəvi deqradasiyanın qarşısının alınması bu gün son dərəcə vacibdir. Müasirlik adı altında gənclərə yönəlmış mənfi təbliğatlara son qoyulmalıdır. Bundan başqa, ailələrə sosial dəstək proqramları tətbiq olunmalıdır. Çouşaqlılıq təbliğ edilməli, belə ailələrə xüsusi yardımalar edilməlidir. Uşaqların verilməsi de bura da xildir. Bəzi ölkələrdə, (məsələn elə qonşu Rusiyada) 20 ildən artıq mövcud olan ailələrə ciddi məbleğdə xüsusi dövlət yardımını edilir ki, bu da boşanmaların azaldılması stimullaşdırıcı vasitələrdən biridir.

Evlənmələrin artırılması üçün yeni qurulan ailələrə güzəştli və uzunmüddətli şərtlərle mənzil almaları təmin olunmalıdır. Gənclərin məşşulluq məsələsi, normal bir ailəyə yetəck qədər gelir eldə edə bilməsi imkanları artırılmalıdır.

Sosial-iqtisadi və mənəvi istiqamətlərdə ciddi tədbirlər görülməsə, yaxın onilliklərdə süretli əhali azalması və qocalması qəçilməzdir. Gənclərin sayı azalacaq, iqtisadi aktivlik aşağı düşəcək, dövlətin sosial yükü artacaq. 20-30 il sonra yaranacaq əcənəcələr vəziyyətin qarşısını almaq istəyirik, fəaliyyətə bu gündən başlamalıq.

azadlığı", "gender bərabərliyi" və sair bu kimi adlar altında aparılan psixtron təbliğatlar gənclərin psixologiyasını, şüurunu dəyişib, həyata baxışlarını dəyişib. Artıq ailəyə müqəddəs ocaq kimi yanaşılmır, tez-tez boşanıb başqası ilə yaşamaq normal qəbul olunur, qadınların və kişilərin xəyanət halları adileşib, ailələ qarşılıqlı sevgi və fədakarlıq

Sosial dəstək proqramları həyata keçirilməli və çoxuşaqlılıq, ailə dəyərləri təbliğ olunmalıdır. Boşanmalar çətinləşdirilməli, ailələrin möhkəmliyi təmin edilməlidir. Əks halda yaxın gələcəkdə ölkə çox ciddi demoqrafik və sosial problemlərlə üzləşəcəyik.

Elçin Bayramlı